

RAJH PREDAVANJA

4. 3. 2010

SKLADNJA

- Je jezikoslovni nauk o druženju besed oz. leksemov v višje jezikovne enote
- -povezana na eni strani z jezikoslovjem, ker nastopa v nekih določenih oblikah, na drugi strani pa z besediloslovjem
- -ni samostojna veda, ker se mora ozirati na višje in nižje jezikovne razrede

Skladnja preučuje:

- Skladenjske enote
- Lastnosti skladenjske enote (oblike besed, sklon)
- Odnosi v skladenjski enoti (postavljene besede)
- Besedni red (imamo tudi določen vrstni red)
- Prozodija stavka
- Deli posamezne skladenjske enote (kateri deli nastopajo v stavčni strukturi)
- Skladenjski odnosi med posameznimi besedami ali posameznimi deli stavka (podrejeni, nadrejeni stavek)
- Skladenjske vloge posameznih besed v stavku (stavčni pomen)
- Neprave stavke ali približki stavkov, stavčne združbe, besedne zveze ali stavčne ?????

Imamo relativno SVOBODNE ZDRUŽBE (Velika miza) OBVEZNE ZVEZO »Imam vročino« (imeti ... ima ob sebi zmeraj neko dopolnilo)

Obvezne --- določila

Neobvezna--- dopolnilo

Obvezni in neobvezni dodatki

Pomembno pa je, da v stavčno strukturo vstopajo posamezne besede, da vstopajo s svojimi slovničnimi lastnostmi, da besede pri vstopanju v skladenjske strukture, dobijo dodatne skladenjske pomene.

Skladnja

-površinska struktura stavka skladenjske enote

-globinska struktura stavka skladenjske enote

POVRŠINSKA: gre za to, da če dobim stavek, ugotovim da ima stavek neko oblikovno plat. (Oče je pohvalil sina.)

GLOBINSKA: je pa pomenski del stavka.

Da je nekdo od nekoga dobil pohvalo. To globinsko strukturo lahko jaz pokažem tudi s površinsko strukturo. (Sin je bil pohvaljen od očeta.)

Ko besede vstopajo v skladijski odnos, me zanima razmerje med posameznimi besedami.

SKLADENJSKI ODNOSI

1. ISTOST BESED

- Gre za to, da lahko podobne skladijske vloge opravljajo besede, ki zadostijo načelu istosti
- Načelo istosti : besede, ki imajo iste (sorodne poimenovalne lastnosti- besede vstopajo, če imajo iste lastnosti v neki skladijski odnos)

Oče je pohvalil sina. Pravilno

Stric je pohvalil fanta. Pravilno

Rdeč je pohvalil sina. X

Država je pohvalila svoje športnike. Pravilno

Zaradi tega načela lahko družim iste vrste.

Oče in mama sta pohvalila sina. P

Tako oče kot mama sta pohvalila sina. P

In dolgi in črni lasje. P

2. DRUŽLJIVOST BESED (KOLOKACIJA)

V neko stavčno strukturo lahko družim besede, ki so avtomatsko v sorodu oz. takšne besede, ki se lahko družijo.

Krava daje mleko. P

Krava daje vino. X

Glagol »piti« lahko pokažem samo s tekočinami.

Ne moremo spiti 2 l lesa. X

3. ODNOS ALI PREDIKACIJSKO RAZMERJE

Dejanja oz. stanja so vedno nekomu pripisana.

Sin je bil polomljen od očeta. ---- dejanje je pripisano očetu.

??????????

4. UJEMANJE MED BESEDAMI

Gre za ujemanje slovničnih lastnosti posameznih besed.

Lepa roža ---- pridevnik in samostalnik nastopata ; ujemanli obliki

Videla sem ga celega žalostnega.

Oče je pisal.

Mame so pisale. (samostalnik zahteva ujemanje glagola)

5. VEZAVA

Gre za to, da določene besede zahtevajo ob sebi besede z določenim sklonom.

Odnos med besedama, ki je izražena z zahtevo po določenem sklonu.

Jezen na ves svet. ---- vezava

Liter vina---- liter koga ali česa?

Skleda žgancev

Pet fantov

Odhod brata k vojakom--- vezava

Bratov odhod--- ujemanje

6. PRIMIK

Odnos, ki z ničimer ni izražen, svobodna postavitvev.

Spati ponoči. Spati v sobi. Spati pod mizo.

SKLADENJSKE VLOGE

Ista beseda ali isti leksem lahko v stavčni strukturi opravlja različne skladenjske strukture.

Sin stanuje pri starših. Sin je vršilec dejanja.... stavčna vloga

Oče opozarja sina, (ima drugo vlogo) da je odvisen od njega. Oče je vršilec dejanja...stavčna vloga

Starši stanujejo pri sinu. Okoliščina

Dekle mojega sina. » Lastnik« nekega dekleta.

Vidimo da imamo lahko različne vloge. Beseda dobiva različne stavčne vloge.

11. 3. 2010

UPOVEDOVANJE

-predstavljanje dejanskosti z jezikovnimi sredstvi

-lahko izražamo tudi z drugimi upovedovalnimi sredstvi: s fotografijo, z risanjem, tudi z glasbo

-dejanskost povem z eno samo besedo

Npr. Že grem na likovno razstavo in spodaj pod slikami so napisi npr. Jutro--- in s to besedo napovem dejanskost.

Svet upovedujem praviloma v obliki stavkov ---- skladenjsko poimenovanje

Poimenovanja so lahko zelo splošna npr. zločinec

Hitler .. pa je konkretno poimenovanje.

Sin pomaga očetu.

Sinovi pomagajo očetu.

Sin pomaga očetoma. (realnemu in krušnemu)

Sin je pomagal očetu. Sin je rad pomagal očetu. Sin mora pomagati očetu.

Sin baje pomaga očetu. Pravijo, da sin pomaga očetu.

V vseh teh povedih se pojavljajo neke konstantne količine. Gre za polnopomenske besede in iz vseh primerov izvem, da lahko iz istih polnopomenskih besed delam različne povedi.

POMENSKA PODSTAVA polnopomenskih besed

PROPUZICIJA je osnovni pomen posameznih besed, ki jih združimo v poved.

S slovničnimi besedami lahko jaz podstavo krčim.

»Z istim materialom lahko delam različne oblike« Npr. Isto pomensko podstavo oblikujem---Lahko dopolnim ali razširim.

Načini modificiranja:

1. Modificiram samo propozicijo

2. Sprememim odnos do propozicije ali povedanega

Sin baje pomaga očetu. --- doda neki dvom.

Modifikacija do samega sebe --- modifikacija sporočanja.

1. MODIFICIRANJE SAME PROPOZICIJE

Sin pomaga očetoma.

Spreminjam količine---- Spreminjam količine

Količinska modifikacija --- določitev prvin v propoziciji

Količino lahko izražam tudi s števnik

Trije sinovi. Močvirka raste ob potokih. Skleda mleka je več kot kaplja mleka.

ISTOVETENSKA MODIFIKACIJA

Določitev istovetnosti:

Ta dva sinova. Najmlajši sin je pomagal očetu.

Časovna določitev - modifikacije časa

Sin včasih pomaga očetu. .. je pomagal. ... bo pomagal.

Zemlja se vrti okoli Sonca --- trajna sedanjost .

Tu pa tam opravim kakšen izpit.--- točkovna sedanjost.

Nekoč so živeli in nekoč bom bogat.

Časovno lahko počnem s prislovi (nekoč, včeraj, danes, glagolski časi...)

Tudi predlogi izražajo časovnost.

Po opravljeni diplomi. ---- prihodnost

Med študijem. --- sedanjost

ISTODOBNOST, PREDOBNOST, ZADOBNOST

Ko sem se vrnil, sem prebarval hišo.

Zanikanje propozicije in njenih delov.

Sin ne pomaga očetu. Nimava niti enega brata. (Dvakrat zanikam)

Nikjer nimam nobenega brata. (trikrat zanikam)

Zanikam nasprotje --- Nisem mlad.

Ironično zanikanje--- Ti si pa pameten.

HIERARHIACIJA PROPOZICIJE

Hotenjska modifikacija = odvisnost propozicije od hotenja nekoga

Sin mora pomagati očetu. Sin lahko pomaga očetu.

2. ODNOS do PROPOZICIJE in SPREMINJANJE TEGA ODNOSA

-komunikacijski, sporazumevalni vidiki

*zagotovost

*čustvenost

*naklonskost - naklonski odnos

*vprašalnost

- odločevalno (odgovor da ali ne)

-dopolnjevalno (kdaj pomagaš očetu?)

Zagotovost : Pravijo, da sin pomaga očetu. Sin zagotovo pomaga očetu.

Čustvenost: Sinček pomaga očetu.

Naklonskost: Povem ti, da sin pomaga očetu. Sporočam ti, da sin pomaga očetu. Pomagaj očetu!

Retorično vprašanje: Kdaj ti pomagaš očetu?

Želelnost: Naj ti sin pomaga.

Predavanja 18. 3. 2010

Dežuje (močno dežuje)

Oče bere časopis.

Voda!

Ležim, ker sem bolan.

Vstala je, pojedla zajtrk, si uredila lase in odšla v službo.

Primer je samostojen, zadosten, gre za samostojne enote nekkih besedil. Nek tonski (z glasom niham Voda!, Vstala je...). samostojne besedilne enote imenujemo poved (nam nekaj pove).

Oče bere časopis. (1 enota) stavek, ki je že poved.

Vstala je... in odšla v službo. (vsaj 4 enote) več samostojnih sporočilnih enot imamo nanizanih.

Bolj temeljna enota je stavek.

Enostavčne in večstavčne povedi. Slovnica se ukvarja s stavkom in pravi, da je osnovna skladijska enota stavek. Velikokrat se stavek in poved prekrivata.

Oče bere časopis.

Značilnosti:

1. V stavku se o nekom/nečem nekaj pove. (stanje, dogodek, dejavnost)
2. poimenovalna enota je samostalniška beseda (osebek) in nek opis tega dejanja, stanja, ki ga zapišem kot glagol. Lastnost nekomu/nečemu prisodim, pripišem (prisojanje)

Sestra si razčesava lase.

(nekdo nekaj dela)

Sestra je poročena. (stanje)

Sestra ima 2 otroka (posestovanje pripišem sestri)

3. stavek je sporočilna enota (poved nižjega ranga)

4. v stavku imam vsaj 1 besedo ali več. Dežuje! Voda! Stavčna enota

5. besede so v različnih oblikah, med njimi se vzpostavljajo posebni odnosi.

6. v stavku besede dobijo dodatne pomene.

Pomagam mami. Pomagam bratu. Bližam se hiši. Podoben pomen bližati se.

7. v stavku imam linearno zaporednost ali red (od leve proti desni pišem)

8. mesto posameznih besed je relativno _____ v linearni verigi.

9. tonski potek stavčnega vzorca pri govorjenju . stavek ima nek značilen tonski potek (intonacija pada, narašča)

Vstala je, pojedla zajtrk, odšla v službo ---intonacija se ponavlja.

10. obstajajo tipične stavčne oblike ali ne tipične stavčne oblike ali mejne oblike.

V netipičnem stavku ne pripisujem nekomu nečesa. Npr. Voda! (nič ji ne pripisujem; čudovita)

Analiza posameznih stavčnih oblik, da rezultat, da imamo v stavčnih oblikah 2 dela (osebek- pripisujem dejanje in pa glagolski del- dvodelni stavek)

Glagolski del ni samo glagol (bere časopis ----- ker lahko bere mamin časopis, razen če ga je oče kupil, potem je njegov časopis)

Prisojanje dejanja, stanja nekomu ali nečemu in je to dvodelni stavek.

Dežuje!

Čudovito!

Enodelni stavek. In če nastopa v enem samem delu glagol, govorimo o glagolskem stavku, o vseh drugih pa neglagolski stavek. V glagolskem delu mora glagol nastopati v osebni glagolski obliki (neosebna glagolska oblika je drugače, če ni osebne glagolske oblike)

GLAGOLSKI ENODELNI STAVKI

Osebka v stavku ni

Snežilo je tri dni.

Jasni se.

Toplo nam je. Nam lahko izpustim
Teklo mi je iz nosu. Dejanje se dogaja in ni nikomur pripisano.
Gre za naravne pojave.

LOGIČNI OSEBKI

Lahko jih spravim v dvodelne stavke
Sanjalo se ji je o fantu.
Dremalo se nam je ves večer.
Začelo se mi je kolcati.
Stožilo se nam je po domovini.
Tako se nam je zdelo.
Sanjala je o fantu. (dvodelni stavek)
Borili smo se z bedenjem / mučili smo se s spanjem.
Začela je kolcati.
Hrepeneli smo po domovini.

SPLOŠNI OSEBEK

Zvečer se ni nič videlo.
Počasi se daleč pride.
Slovnično manjka osebek, lahko spremenim.
Nič nismo videli. (dvodelni stavek)
Če počasi hodiš, daleč prideš.

BREZ OSEBKOVNI STAVKI

V njem je vrelo od besa.
Zadišalo je po pomladi.
Povsem se ji je zavrtelo.
Z njim je konec (ne pa : on je konec)
Palica ti manjka.

MEJNI STAVKI

Pravijo, da bo dež. (občutek, da gre za dvodelni stavek, ampak se govori)
Pol vasi je smučalo na hribu. (navidezno 1 delni stavek , drugače je 2 delni ----
Ljudje so smučali na hribu)
Sestre ni bilo v šolo (dvodelni --- sestra ni šla v šolo--- pripišemo dejanje sestri.)

NE GLAGOLSKI STAVEK

1 del ni glagolski
Voda! Samostalniški neglagolski stavek
(piše na vratih) Direktor samostalniški neglag. Stavek
- Členkovni (da, ne , seveda, morda)
- Zvalniški (Joži!, oče!)
- Nedoločniški neglagolski stavek (Kaj reči k temu?) Ne hoditi po travi.
Takoj liter vina! (dvodelni stavek)
Prepovedano fotografirati! (mejna oblika, blizu dvodelnega stavka)

POLSTAVKI , ki jim rečemo ustrezni dvodelni stavek.

V polstavku nastopajo glagolske oblike in jih lahko spremenim v dvodelne stavke.

Šla sta skozi gozd, tipaje predseboj na vse strani. (deležje, ni osebna glag. Oblika)

Šla sta skozi gozd in pred seboj tipala na vse strani. (dvodelni stavek)

Sedeč na balkonu, so se veselo zabavali.

Sedeli so na balkonu in se veselo zabavali. (dvodelni)

Polstavek ločim z vejico.

Pobrisali so barvo, polito po tleh.

Uspešen roman so prevedli v tuje jezike. (mejni)

V tuje jezike so prevedli roman, ki je zelo uspel. (dvodelni)

NEDOLOČNIŠKI POLSTAVKI

Prepovedano je v parku hoditi po travi.

V parku je prepovedano, da lahko hodiš po travi. (samostojni stavek)

Imam pravico, da odkrijem storilce.

Zgodaj so odšli domov pospravljat sobe. (namenilniški polstavek)

Zgodaj so šli domov, da bi pospravili sobe.

PRIDEVNIŠKI POLSTAVEK

Prinesla je lonec, poln medu.

Prinesla je lonec, ki je bil napolnjen z medom.

PASTAVEK

Neglagolski stavki v katerih nastopajo členki, zvalniki, medmeti: pssst! Da. Ne. Morda. Jože!

Predavanja 25. 3. 2010

Udeleženci v tem dogodku --- neposredno povezani z dogodkom (oče bere knjigo)

Neaktivni udeleženci pri branju--- okoliščine, ki so praviloma neobvezne (berem na vrtu zvečer,...)

Delovalniki ali aktivni udeleženci se delijo na tiste, ki so bolj v ospredju, damo jih na levo (oče bere knjigo)

Levi delovalniki so bolj pomebnnejši in desni, ki pri vseh primerih ne nastopajo.

Oče bere.

Oče je bolan.

Oče boleha.

STAVČNI ČLENI

Skladnja je logično nadaljevanje poimenovanje sveta. V stavčnih členih nastopajo deli propozicije. Pri stavčnih členih so 4 možnosti:

- Povedek (poved je v propoziciji)
- 2 delovalnika oz. osebek, ki je neposredno povezan z dogajanjem
- Predmet
- Okoliščine, prislovno določilo

Stavčni člen je lahko enobesedna zadeva.

Oče bere zjutraj časopis. Goli stavčni členi

Večbesedni stavčni členi

Moj oče zgodaj zjutraj bere zanimiv časopis.

Stavčni členi (deli propozicije) so v stavku povezani s skladienjskimi odnosi oz. sredstvi (ujemanje, vezava, itd.) Osrednje mesto v stavčnih členih zavzema povedek.

Za posamezne stavčne člene praviloma nastopajo določene besedne vrste. V povedku nastopa osebna glagolska oblika.

V predmetu nastopajo samostalniška beseda v točno določeni obliki, nikoli ni v imenovalniku, ampak od roditelja naprej.

Stavčnim členom v stavku določim:

1. Pomen določenega dela stavka, osrednji pomen, okoliščina, ...
 2. Kako pomen določim? S vprašalnici
 3. Po različnih stavčnih členih se lahko vprašam z isto vprašalnico.
- Pripotoval je z vlakom. (Kako? Načinovni prilastek! NE-predmetni!)

Prišel je peš. (Kako? Načinovni prilastek)

Oblike stavčnih členov:

Pregibajo se besedne vrste.

Mame ni v šoli.

Predložni stavčni členi

Odprem knjigo in mislim na počitnice.

Imam stavčne člene, ki po logiki ne morejo biti enobesedni.

Postati Oče je postal (profesor) --- potrebuje dopolnilo

Oče je pameten.

Povedek pri stavčnem členu je en sam. Osebek tudi en sam, osebek je pa lahko množinski--- Fantje pojejo = fant poje

Predmetov je lahko več: Mami (Komu?) berem bratovo pismo. (Koga ali kaj?)

So pa tu omejitve. Prislovnih določil je lahko največ 4.

Zjutraj doma počasi berem.

OSEBEK

- Je en delovalnik
- Edini delovalnik
- Ednina, dvojina, množina
- Določa obliko povedkov, če je osebek v množini mora tudi povedek prevzeti množinsko obliko, čeprav osebek ni glavni, ampak povedek. Očetje berejo.

To mesto so Brežice. (trik)

Jaz in mama sva šla. (dv.) Z mamo sem šel na travnik. (ed.)

Osebek, ki ni v imenovalniku

Mame ni v šoli. (osebek v roditelju)

Fantu se še sanja ne. (fantu- predmet, dajalnik)

Osebek je skrit v povedku. Rad pojem.
Osebek je izražen z glagolsko obliko.

POVEDEK

- Izraža stanje, dogajanje
- Težko se vprašam po povedku...kaj se v stavku godi? Kaj z nekom je?
- Oblika: osebna glagolska oblika; bere, pomaga...

Pomensko nepopolni glagoli (dopolnila)

Povedkova določila; biti, postati, imeti

Imam družino. Sem kovač. Postajam utrujen.

Naklonski glagoli

Moram, smem, nočem

Zdeti se (zdi se mi prav, zdi se mi sumljiv)

Postaviti se (postavite se v vrsto)

Izgledati (dobro izgleda, izgleda kot berač)

PREDMET

- Desni delovalnik
- Premi predmet ali direktni predmet

Berem knjigo. Opazujem dekleta. Kopljem jamo.

- Notranji predmeti, so skoraj odveč

Kopati jamo. Zidati hišo.

- Prejemniški predmeti

Pomagam očetu. Dam očetu. Bližam se očetu.

- Družnostni predmet

Ukvarjam se s športom.

Vsi predmeti stojijo v odvisnih sklonih in nikoli v imenovalniku.

Bojim se očeta. Veselim se počitnic.

Ločim jih na:

- Nepredložne: Berem knjigo.
- Predložne: Mislim nate.
5, 6. Skloni so vedno predložni.
kom ali čem?)

Med, pri, z, na (vprašalnica: Pri

PRISLOVNA DOLOČILA

- izražajo okoliščine
- časovne, prostorske, načinovne, vzročne
- prislovno določilo prostora namesto kraja

Stanujem doma. (kje?)

Lezem navzgor. (kam?)

Hodim po travi (predložno določilo) kod?

- Prislovno določilo časa

Zjutraj ne kadim. (kdaj?)

Pogostost: Vsak teden

Količina česa: Zmeraj godrnja. Kako dolgo?

Tri dni še ne grem domov. Kako dolgo?

- Prislovno določilo načina

Na kakšen način oz. kako? Lepo poje. Z zanimanjem posluša.

(predložno prislovno določilo)

V trenutku je podivjal. (na meji med časovnim in načinom---bolj je načinu nagnjen)

- Prislovno določilo primere

Poje kot ptiček. Spi kot polh. (kako kot kdo?)

- Prislovno določilo sredstva (se lahko po obeh vprašam--- kako in s kom ali s čim?)

Prišla je z vlakom.

Narediti na roko.

Igrati na trobento.

- Prislovno določilo mere

Kako zelo? Intenzivnost načina

Površno napraviti. Na vse pretege se truditi.

Biti na smrt

utrujen.

- Prislovno določilo ozira

Glede na kaj

Izdelek je jezikovno slab.

Gospodarsko propadamo. Po narodnosti je Italijanka.

V primerjavi z očetom dobro dela (ni primera)

- Prislovno določilo vzroka

Skače od veselja. Pije iz navade. Joka od strahu. Umrli je za jetiko.

- Prislovno določilo namena

Brati za zabavo. (berem, da se zabavam) Učiti se za kovača. Iti na pomoč.

(ali Iti pomagati)

- Prislovno določilo pogoja

Brez dovoljenja ne hodi domov.

Sodeč po izgledu

- Prislovno določilo dopuščanja

Kljub šibkemu zdravju

Tudi ob lepem vremenu ne dela.

PRILASTEK

- Razširjeni del stavčnega člena
- Prilastek je del stavčnega člena, ni pa stavčni člen
- Prilastek je lahko del osebka, predmeta, povedka,...
- Stavčna oblika je lahko prilastek
- Navadni prilastki, ki so levi ali desni

Moj oče. (L prilastek)

Oče prijatelja. (D prilastek) Čigav oče?

- Ujemalni praviloma L moji mami
- Neujemalni so pogosto desni Oče prijatelja. ---- se ne ujema Ključ od omare.
- Desni ujemalni.. ptica pevka

- Povedkov prilastek

Stoji ob povedku. Nima določenega mesta L ali D

Ni neposredno ob povedku.

V šolo smo hodili bosi.

1. Povedkov prilastek določa povedek

2. Povedkov prilastek posredno določa tudi osebek. Bil sem bos.

3. Povedkov prilastek lahko spremenim v samostojni stavek. Mladi smo hodili v šolo. Takrat smo bili mladi.

Spoznali so ga za krivega. Povedkov prilastek določa predmet.

Pustimo ga samega. Povedkov prilastek določa predmet.

Imenovali so ga za predsednika.

K vam prihajam kot strokovnjak za šivalne stroje.

Če se ga da spremeniti v samostojni stavek je povedkov prilastek, drugače je prislov!

Prislovno določilo predmet

Prislovno določilo

Gledam v daljavo. Koga ali kaj? Predmet X napačno

Kam? Prislov 😊 določilo pravilno

Sedim pri knjigah. Prislovno določilo kraja!

Vstopil je v avtobus. Prislov, Kam?

Lase si je spletla v kito. Kako ?

Igram na trobento. Kako?

ZAPOREDJE STAVČNIH ČLENOV

- Imajo neko določeno zaporedje
- Praviloma je na začetku osebek
- Povedkovni del, kamor spada tudi predmet, prislovno določilo, spada na drugo mesto
- Sledijo predmeti najprej dajalnik, tožilnik, mestnik
- Pri prislovnih določilih ima prednost prisl.določilo časa, potem prostor, lastnosti...

Npr. Zjutraj grem najprej v kuhinjo. (najprej čas, potem prostor)

VPRAŠANJE BESEDNIH ZVEZ

Pri sam. Besedni zvezi im levi in desni prilastek

Moja mama, lep uspeh, slabo znanje

Desni prilastek pa na desni strani

Slabo znanje na izpitu.

- Povedkov prilastek je praviloma na koncu povedi.

Npr. Takrat smo v šolo hodili bos.

Iz tujine se je vrnil bogat.

- Povedkovo določilo je za pomožnim glagolom. Osebna glag. Oblika je zmeraj pred preostalim delom povedka.

Prid. Besedne zveze: Bil sem naveličan vsega. Bila je podobna materi. (Prid. Določilo za jedrom)

Materi podobno dekle. Vsega naveličani ali otroci naveličani vsega.

- Predlog stoji pred sam. besedo.
- Med predlogom in jedrom lahko vstopi tudi pridevnik (pridevnik kot del samostalniškega jedra)
- Pomožni, naklonski, fazni glagoli stojijo pred polnopomenskimi glagoli. Npr. Nočem je videti. Začelo je deževati.
- Lastnostno prisl.določilo stoji pred glagolom
Tiho bodi. Lepo poje.

VRSTNI RED PRI KOPIČENJU PRIDEVNIŠKIH BESED

Ta moj čudovit rdeči dežnik.

Pri nizanju prid. Besed najprej stojijo kazalne (ta) prid.besede; sledijo količinske prid.besede (Ti trije fantje, Teh pet dežnikov) sledi svojina (ti trije moji bratje), šele nato sledijo pravi pridevniki.

- Lastnost, sledi izraz za starost (lep nov dežnik), potem barva (lep moj rdeč dežnik) potem deležniški pridevniki, izvor

NASLONKE OZ. NENAGLAŠENE BESEDE

Naslonke: predlogi, pom. Glagol, nenaglašeni zaimki, členki (ne)

Pravila pri naslonkah:

- Naslonka redko nastopa na prvem mestu
- Nikalni členek NE je zmeraj pred glagolom (ne delam, ne bom delal)
- Ko se pojavi več naslonk skupaj:

Najprej veznik, potem členek naj, pomožni glagol sem in na tretjem mestu pogojnik bi, na četrtem mestu so povratne oblike se in si, sledijo nenaglašeni zaimki, potem ostale oblike pomožnika biti »je in bom, boš« in nato še členek. Npr.

Zapovedal je, da naj se takoj umaknejo. Sprašuje, če so se mu smejali.
Želi si, da naj se ga usmilimo. Naj se mu ne smejimo.

Pomožni glagoli ne stojijo zmeraj na istem mestu.

Da se ga je usmilil.

Da se ga bo usmilil.

Da sem se ga usmilil.

STAVČNO ZAPOREDJE

PODREDJE

V nezaznamovani stavi stojijo odvisniki na istem mestu, kot stavčni členi, ki ga nadomeščajo.

- Pril.odvisnik neposredno sledi jedru na katerega se nanaša. Srečal sem človeka, ki ... Misel, da...
- Namenilniški stavek sledi glavnemu stavku. Šli so, da bi mu pomagali pri delu.
- Primerjalni odvisniki so praviloma za glavnim stavkom

- Oziralni odvisniki so pred glavnim stavkom, ker ????????
- Kar je v srcu, je na ustih. Kjer ni sloge, ni sreče.
- Odvisniki različnih stopenj si praviloma neposredno sledijo drug za drugim.

PRIREDJE

Stavčni red v besedilu

Posamezne povedi si sledijo po členitvi po aktualnosti.

I ---- J ----- I---- I2

Mama je šla v mesto, tam si je kupila nove čevlje, zaradi tega jo je mož grdo gledal.

- Najprej začnem s stavki, ki na splošno nekaj opisujejo potem pa posamično.

Npr. Otroci so sedeli v šoli, dva sta bila na tleh, dva na klopi, eden pa je ostal kar na mizi.

- Povedi si lahko sledijo tudi po časovnem zaporedju . npr. Slekla je plašč in ga obesila na obešalnik in potem pogledala skozi okno. (dogodki si sledijo po nekem časovnem zaporedju)

20. 5. 2010

SKLADNJA

- Je jezikovna zgradba zgrajena iz besednega niza
- Linearne vrste besede, ki obsega eno samo besedo ali več besed
- Za ta niz je pomembna zaporednost oz. besedni red, ki je določen z zaporednostjo in sosledjem; Zunanja zgradba skladienjskega vzorca :

-Tu je pomembna stalna stava

-Členitev po aktualnosti --- informacijsko središče se pojavi proti koncu povedi

-Ta besedni niz, je definiran tudi z značilnim tonskim potekom

* v skladienjskem vzorcu besede dobivajo dodatne pomene, pomen teh združenih ni samo vsota, ampak se osnovnim pomenom zaradi združevanja doda neki dodatni pomen.

Dodatni pomeni so SPECIFIKACIJA POMENOV

Oče---- katerikoli oče

Moj oče ---- pomen se specificira (gre za enega očeta, mojega)

V skladienjskem vzorcu posamezne besede dobivajo skladienjske pomene.

Brat je udaril brata. (brat 1 in brat 2 : ista beseda, vendar dva pomena)

S tem ko beseda nastopa v stavčnem vzorcu dobiva dodatne, univerzalne skladienjske pomene.

Ko delam stavek (skladienjsko enoto najprej poročam s pomensko podstavo ali pozicijo, tu nastopajo polnopomenske podstave.

- Poznamo tudi razdružene povedi
- Soredne stavčne strukture ali soredja.

POVEDNA IN STAVČNA ANALIZA

- V okviru povedi določim stavčne enote, ki so si v prirednem ali podrednem odnosu.

S1 S S/S

- Pri povedni analizi najprej določam glavne zadeve (npr. ugotovim glavne stavke)
- Pri stavčni analizi pa najprej ugotavljam stavčne člene, pri tem je pomembno da pod stavčni člen štejem ali stavčni člen ali golo besedo.

Jedro + povedkovo določilo ali povedkov prilastek (tega lahko preoblikujem v samostojni stavek)

- Ločevanje predmetov in prislovnih določil:

Lase si je spletla v *kito*. Kako si jih je spletla? Prislovno določilo!

SKLADNJA IN PRAVOPIS

- Poved kot samostojna skladijska enota ima na koncu ločilo (končno ločilo)
- Poved je lahko večstavčna in to moram znati ločiti npr. priredja, podredja
- Vejica!!!

Osnovna pravila:

PRIREDJA: - vezalno : vejice ni , pred nato pa je vejica

- Ločno: vejice ni
- Stopnjevalno: vejice ni

Vsa ostala priredja imajo vejico.

PODREDJA: Vse odvisnike od glavnega stavka ločimo z vejico!

ISTOSTOPENJSKE ODVISNIKE ne ločim z vejico, ker so povezani z »in«

Če je odvisnik na začetku je ravno tako vejica.

POVEDKOVO DOLOČILO: Oče je kovač.

Brat spi. Osnovni propoziciji dodajam še neke slovnične lastnosti (dodajam tudi kategorijo časovnosti, količina)

Modifikacije pomenske podstave: časovne, količinske, kakovostne ...

DELI STAVKA

- Stavek ima v osnovi dvodelno zgradbo in zato govorim o dvodelnem stavku (osnovni vzorec)
- Enodelne, nepopolne stavčne figure npr. Dežuje.

- V stavčnem vzorcu se pojavljajo stavčni členi, v katerih imam najprej povedje in potem posamezne udeležence pri tem povedju.
Udeleženci : Delovalniki (aktivni udeleženci)
Okoliščine (pasivni udeleženci)
- Slovnice se tu potem deli na povedek, osebek (aktivni udeleženec), predmet (pasivni udeleženec) in prislovna določila kot okoliščine.
- Prislovna določila se delijo na:
 - + prostorske okoliščine
 - + časovne okoliščine
 - +načinovne (modalne) okoliščine
 - +vzročne okoliščine
- Pojavi se tudi prilastek, ki ni pravi stavčni člen (dodatek ali razširitev)
- Stavčni člen je lahko enobesedna besedna zveza, lahko pa je tudi razvit v odvisnik.
 1. Enobesedna zveza
 2. Besedna zveza
 3. Odvisnik

V stavčnem členu oz. golem stavčnem členu se pojavljajo značilne besedne vrste.

V besedni zvezi vedno nastopa tudi neka enota besedne zveze. (določilo)

VRSTE STAVKOV

- Enodelni
- Glagolski
- Neglagolski
- Prosti
- Zloženi

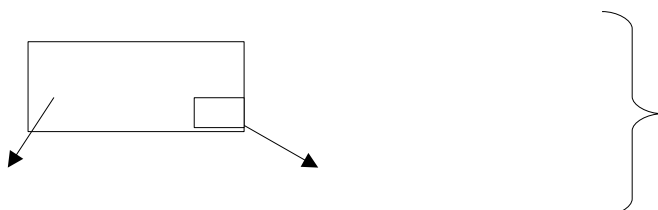
Stavek lahko nastopa kot samostojna enota, kot nepopolna oblika (polstavki, nimam osebne gl. Oblike), zložene stavčne oblike (podredja, priredja)

PODREDJE je stavčna oblika pri kateri je stavčni člen razvit v samostojno stavčno obliko

PRIREDJE iz nekkih razlogov v stavčni strukturi sočasnost, pomenska povezanost. Dva samostojna stavka združim v priredje.

Predavanje, 22. 4. 2010

POROČANI GOVOR --- soledje (Mama je zaspala; Pojdi takoj v trgovino!)

Včeraj me je oče vprašal... ...kdaj prideš domov poročani govor

*oče me je v pismu vprašal, kdaj pridem spet domov.

* nastopajo 3 prvine

*a (oče) govori b (jaz)

C1 c2 mi ki to beremo

Zanima nas kdo je poročevalec in kdo naslovnik.

- V tem poročanem govoru lahko nastopamo dobesedno ali dvogovorno (Oče je vprašal: »Kdaj prideš spet domov?«)

V premi govoru imamo dobesedni navedek (»...«) in spremni stavek.

Oče ga je vprašal. (zgodilo se v preteklosti; vprašanje je postavljaj oče; nastopa komunikacijski partner (ga))

ODVISNI GOVOR

Povzemamo bistvene zadeve premega govora

Mama mi je rekla, naj grem v trgovino.

Mama je trdila, da je bilo danes lepo vreme.

Mama me je vprašala, ali sem že jedla.

STAVČNA OZ. POVEDNA FONETIKA – glasoslovje

- Govorjeni jezik

1. PAVZE, PREMORI so različni v določenih skladenjskih postavah ob količinskih izrazih, pri posledičnem, pri protivnem, pri pojasnjevalnem, pri prilastkovem odvisniku. Manjši ali pa odstoten je pa pri vezalnem priredju. Opozarja na odnose.
2. JAKOSTNO POUDARJANJE
Besedni naglas, ene bolj, druge manj

STAVČNO POUDARJANJE oz. besedilno

Pomembnejše dele besedila dodatno naglasim ali poudarim (imam dva otroka) jutri gredo naši otroci na izlet.

3. INTONACIJA

Včeraj (kadenca—padanje) sem bil na obisku pri teti.

Si bil včeraj pri teti? Antikadenca--rastoča